

Regős Franciska: A környezeti kár fogalma a nemzetközi jogban

Bevezető

A környezeti károk kifejezésnek különböző nemzetközi szerződésekben való megjelenése az 1980-as évek közepe óta fordul elő. A korábban létrejött nemzetközi dokumentumok ezt a kifejezést nem használták, inkább különböző szennyeződésekről, káros hatásokról beszéltek.^[1] Az államok saját területük vonatkozásában erőforrások felhasználásáról szabadon rendelkezhetnek, azonban nem tekinthetünk el attól a lehetséges esettől, amikor az egyik állam területén folytatott tevékenység természetes környezetet érintő hatásai az államhatáron túlterjednek, így nemcsak a tevékenységet folytató, úgynevezett forrás állam területén, hanem máshol is káros következményeket előidézve. Kérdésként merül fel, hogy mit tekintünk környezeti kárnak?

A határon átnyúló környezeti károkról általában

A környezetet érintő károk jelentkezhettek egyrészt a forrásállam területén, másrészt egy másik, akár szomszédos állam területén, harmadrészt a *res communis omnium usus* jellegű, tehát mindenki által szabadon használt területeken.^[2] Ezeket összefoglalóan határon átjutó (transfrontier/transboundary) szennyezésnek és egyéb környezeti ártalomnak szokás nevezni.^[3] Mi tekintünk ilyen határon átnyúló kárnak? Az ENSZ égisze alatt 2001-ben létrejött a veszélyes tevékenységekből származó határokon túli károk megelőzéséről szóló végleges tervezet határon átnyúló kárnak tekinti (Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries) az olyan kárt, veszteséget, amelyet az állam egy másik állam területén vagy fennhatósága, ellenőrzése alá tartozó területen okoz, függetlenül attól, hogy az érintett államok rendelkeznek-e közös határral.^[4] Az elmúlt évtizedekben több olyan eset is történt, amely felhívta az államok figyelmét a környezet védelmére. Nem kell messzire menünk, hazánkat is érintette már határon átterjedő környezeti ártalom, mint pl. a Tisza cianid szennyezése^[5]. A gazdaság, illetve a technológia fejlődésének velejárója a természetes környezet kizsákmányolása, amely szükségessé tette a nemzetközi közösség összefogását. A határt átlépő környezeti hatások megteremtik a nemzetközi jogalkotás szükségességét: a keletkező államközi viszonyokat a nemzetközi jognak valamilyen módon szabályoznia kell, a kialakult vitás helyzeteket valahogyan fel kell oldania.^[6] Első lépés a helyzet jogi minősítése, amely megkívánja az okozott környezeti változás kárként való elismerését, tekintettel arra, hogyha az eseményt nem lehet károkozónak elismerni, úgy

kártérítési kötelezettségről elég nehezen beszélhetünk.^[7]

A környezeti kár fogalma

A környezet fogalma

Elsősorban célszerű a környezet fogalmát tisztázni. Mit tekintünk környezetnek? Tartalma jelentős elvi és gyakorlati, jogi jelentőséggel is bírhat a környezetet érő károk meghatározásának szempontjából.^[8] Minden természetes jelenség, minden emberi cselekvés valamilyen környezetben zajlik. Fodor László megfogalmazása szerint környezet alatt azon külső körülmények összességét értjük, amelyek befolyásolják az adott jelenséget vagy magatartást, és amelyekre a jelenség vagy magatartás visszahat.^[9] Ez a meghatározás rendkívül tág kategóriát jelent, amely szűkítést igényel.^[10] A környezet-fogalom tartalmát attól függően határozhatjuk meg, hogy minek a környezetéről beszélünk. Megállapítható, hogy a környezet lefedi mindazon elemeket, amelyek kölcsönhatásaikkal alakítják ki az emberiség számára az életfeltételeket, pusztán a létezésükkel.^[11] A környezet három kategóriáját különböztethetjük meg: az első csoport a természetes környezet, a második az ember által alkotott környezet, utolsóként pedig az emberi környezetet említi, amely magába foglalja az élelmiszerek, termékek biztonságának szabályozását valamint az egészséges gazdaságot (pl. fogyasztóvédelem).^[12]

Az elmúlt másfél évtizedben több környezetvédelmi tárgyú nemzetközi szerződés jött létre, amelyek igyekeznek meghatározni a „környezet” fogalmát. Ezek közös jellemzője, hogy négy lehetséges elemet foglalnak magukba, nevezetesen, i) a flórát, faunát, vizet és a levegőt ii) régészeti és kulturális örökséget iii) a táj sajátosságait iv) és az előbbieket közötti kölcsönhatásokat.^[13] Példának említhető a luganói egyezmény^[14] 2. cikkének 10. bekezdése szerinti „környezet” fogalom, mely szerint a környezet alá a biológiai és egyéb természeti erőforrások, mint a levegő, a víz, a talaj, a növény- és az állatvilág, és ugyanezen faktorok közötti interakciók, valamint a tulajdonban megjelenő kulturális örökség és a táj jellemző sajátosságai tartoznak.^[15] Az 1972-es Stockholmi Nyilatkozat meghatározásában a felsorolt elemeken túl szerepel még a természetes ökoszisztéma elemei is.^[16] A környezeti károk szempontjából elsődlegesen a természetes környezet kategóriája érintett, amely ezek alapján magában foglalja a következő elemeket: víz, levegő, talaj, növényvilág és a fauna.

A kárról általában

A kár hagyományos magánjogi szemléletű felosztása szerint vagyoni és nem vagyoni kár. A

kár elemeit tekintve a tényleges vagyonszőkkenés, költségek, elmaradt haszon, amely sok esetben kimutatható és tételesen számszerűsíthető, míg ennek hiánya esetén a vagyoni károk megtérítésének eszköze az általános kártérítés érvényesítése lehet.^[17] A környezeti kár fogalmának meghatározása során pusztán a kár általános fogalmából kiindulni nem lehet. A kár általános fogalma szubjektív, azaz a következményt elszenvedő oldaláról értékeli pozitív vagy negatív hatásúnak a magatartás eredményét, így definiálja az elmélet a kárt negatív hatásúnak.^[18] Környezeti kár esetén a károsító magatartás megítélésére nincs megfelelő objektív nézőpont, a környezet maga a hatást elszenvedő fél, a következmény pedig lehet egyik elemére nézve negatív, másakra pozitív, az egyes hatások nem oltják ki egymást.^[19] A CBD^[20] Titkárságának 2008-ban elkészített egy jelentése^[21] alapvető különbséget tesz a biodiverzitásban bekövetkező változás és a kár között. A jelentés szerint ahhoz, hogy egy változást kárként lehessen elismerni, a változásnak kedvezőtlen vagy negatív hatásúnak kell lennie, amelyet nem lehet ésszerű időn belül természetes regenerálódás útján helyreállítani.^[22]

A kártérítés, illetve helyreállítás szabályozása tekintetében különbséget tehetünk magánjogi és közjogi környezeti kár között. Csak Csilla megfogalmazása szerint a magánjogi kár körébe elsősorban azok a környezetet és természetet érintő károk tartoznak, amelyek valamely személy jogait érintik.^[23] A környezeti közjogi kár ugyanakkor azon eseteket foglalja magába, amely a környezet és a természet elemeinek sérelmét jelenti, vagyis a kár a környezeti elemekben (víz, föld, levegő stb.) keletkezik.^[24] A környezeti károk szempontjából elsődlegesen a természetes környezet érintett, amelyből következik, hogy a környezeti kár szűkebb értelmezésben a természeti környezet károsodását fejezi ki.^[25]

A környezeti kár fogalma a nemzetközi jogban

Az államok jogszabályai között különféle definíciókat találhatunk a környezeti kárra vonatkozóan, amely főként a gazdasági, földrajzi helyzetbeli különbségeikből adódnak. Sok esetben a gazdaságra gyakorolt hatásra figyelemmel döntenek a káresemények elleni fellépés mellett, mintsem az ökológiai szempontokra tekintettel.^[26] Oroszország törvénye például úgy definiálja a környezeti kárt, mint a környezetben okozott sérelem pénzben kifejezhető értékét.^[27] Az USA-ban a kárfogalom az okozott sérelemre válaszul adott cselekvések költségeihez kapcsolódik. Kár alatt beszél a természeti kincsek, erőforrások sérüléséről, pusztulásáról, veszteségéről, valamint ezek felméréséhez szükséges költségekről.^[28] A magyar jogban az 1995. évi LIII. a környezet védelmének általános szabályairól szóló törvény a környezet károsodását az EU 2004/35/EK irányelv átültetését követően a következőképpen határozza meg: a környezetben, illetve valamely környezeti

elemen közvetlenül vagy közvetve bekövetkező, mérhető, jelentős kedvezőtlen változás, illetve valamely környezeti elem által nyújtott szolgáltatás közvetlen vagy közvetett, mérhető, jelentős romlása.^[29] Az egyes államok jogszabályai tartalmazznak ugyan valamilyen meghatározást, azonban ezek igen különbözőek lehetnek.

A nemzetközi jogban nem találhatunk egy egységesen elfogadott környezeti kárforgalmat. Érdemes megemlíteni, hogy egyes szerződések a „káros hatás” és a „szennyezés” kifejezést alkalmazzák. Az 1985-ben aláírt, a sztratoszferikus ózonréteg védelméről szóló Bécsi Egyezmény a káros hatásokat a következőképpen fogalmazza meg: *„olyan változásokat jelentenek a fizikai környezetben vagy az élővilágban, az éghajlati változásokat is ideértve, amelyeknek jelentős károsító hatásuk van az emberi egészségre vagy a természetes és a gazdálkodásba vont ökoszisztémák összetételére, rugalmasságára és termelékenységére, illetőleg az emberiség számára hasznos anyagokra.”*^[30] Az ENSZ 1992-ben született Éghajlatváltozási Keretegyezménye hasonló definíciót tartalmaz, azzal a különbséggel, hogy a természetes és mesterséges ökológiai rendszereket előbbre helyezi az emberi egészségnél és jólétnél.^[31] Az ENSZ Tengerjogi Egyezménye a szennyezés fogalmát a következőképpen határozza meg: *„tengeri környezet szennyezése az ember által – közvetlenül vagy közvetve – olyan anyagoknak vagy energiának a tengeri környezetbe juttatása – beleértve a folyótorkolatokat is -, amelynek olyan káros hatásai vannak vagy lehetnek, mint a tengeri környezet és élőforrások károsítása, kockázat az emberi egészségre nézve, a tengeri tevékenységek hátráltatása, beleértve a halászatot és a tenger más megengedett használatát, a tengervíz felhasználási minőségének romlása, a tenger nyújtotta komfort csökkenése.”*^[32] Az 1991-ben Espooban aláírt, az országhatáron áttérjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló egyezmény szintén a negatív hatást említi, mely szerint hatás *„bármely következmény, amelyet egy tervezett tevékenység idéz elő a környezetben, beleértve az emberi egészséget és biztonságot, a növény és állatvilágot, a talajt, a levegőt, a vizet, az éghajlatot, a tájat és a történelmi emlékeket vagy más építményeket vagy ezen tényezők egymás közötti kölcsönhatását; ugyancsak magában foglalja az ezen tényezők megváltoztatása eredményeként a kulturális örökségben vagy a társadalmi-gazdasági viszonyokban bekövetkező hatásokat.”*^[33]

A szennyezés kifejezést használja továbbá az 1972-ben született Stokholmi Nyilatkozat és az 1992-ben létrejött Rio Nyilatkozat, azonban annak fogalmát nem találjuk meg az elvek között. Az OECD ajánlása azonban már némi eligazítást nyújt, mely szerint szennyezés: *[...] anyagok és energiák környezetbe történő közvetlen, vagy közvetett bevezetése az ember által, amely mint ilyen, káros hatással jár, mivel veszélyezteti az emberi egészséget, károsítja az élő erőforrásokat és az ökoszisztémákat és csorbítja, vagy gátolja a környezet szabadidős-*

vagy más, jogszerű használatát.”^[34] A szennyezésnek a környezeti kárnál tágabb fogalmi jelentése is lehet. Megjegyzendő, hogy két különböző értelemben is használják, egyrészt arra utal, hogy valamilyen változás következett be egy adott környezetben, másrészt utal a kár vagy hatás jogilag jelentősnek minősülő mértékére is.^[35] Mind a szennyezés, mind a káros hatások feléleszthetik a felelősséget azzal, hogy meghatározzák azt a mértéket, amelyet átlépve már környezeti kárról beszélhetünk, azonban egységesen és általánosan elfogadott fogalom egyikre sem létezik.^[36]

Az Európai Közösség jelentős erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy megfelelően kezelje a környezeti károk sajátosságait. 2000-ben elkészült a Fehér Könyv a Környezeti Felelősségről, amely a környezeti kárt úgy definiálja, mint a biodiverzitást érintő károkat és azokat a károkat, amelyek szennyezett területekről erednek. Jelentős az EU környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről szóló irányelve, (ELD, 2004/35/EK) amely értelmében „kár”: *„valamely természeti erőforrásban közvetlenül vagy közvetve bekövetkező, mérhető, kedvezőtlen változás, illetve valamely természeti erőforrás által nyújtott szolgáltatás közvetlen vagy közvetett, mérhető romlása.”*^[37] Az irányelv pontokba szedve tartalmazza, hogy mit tekint környezeti kárnak. Ezek a következők:

1. *„a védett fajokban és természetes élőhelyekben okozott károk, azaz minden olyan kár, amely jelentős kedvezőtlen hatást gyakorol az ilyen élőhelyek és fajok kedvező védettségi állapotának elérésére vagy fenntartására...[38]*
2. *a vizekben okozott károk, vagyis minden olyan kár, amely jelentősen kedvezőtlen hatást gyakorol az érintett vizek ökológiai, kémiai és/vagy mennyiségi állapotára és/vagy ökológiai potenciáljára*
3. *talajban okozott károk, vagyis a talajszennyezés minden olyan formája, amely az emberi egészség károsodásának jelentős kockázatával jár, közvetlenül vagy közvetve a talajba, a talajra vagy annak felszíne alá kerülő anyagok, készítmények, szervezetek vagy mikroorganizmusok következtében.”* ^[39]

Az UNEP^[40] 1994-ben felállított egy szakértőkből álló munkacsoportot, melynek első feladata a környezeti károk fogalmának meghatározása volt.^[41] 1998-ban kidolgozásra került egy fogalom meghatározás, mely szerint *„a környezeti kár egy változás, amelynek mérhető kedvezőtlen hatása van egy bizonyos környezetre vagy annak bármely elemére, ideértve a használható és nem használható értékeit, és azt a képességét, hogy elfogadható minőségű életet és életképes ökológiai egyensúlyt biztosítson és fenntartsa.”*^[42] E megfogalmazás alapján, a környezeti kár nem tartalmazza a személyek vagy a tulajdonban bekövetkezett károkat, bár ilyen fajta kár következménye lehet a környezetben bekövetkező kárnak.^[43]

2009-ben az UNEP munka csoportja elkészített egy iránymutatás vázlatot: amely meghatároz egy széleskörű és összetett definíciót, amely szerint a „környezeti kár” a környezetre gyakorolt olyan kedvezőtlen vagy negatív hatást jelent, amely:

1. mérhető,
 2. jelentős, amit az olyan tényezők határoznak meg, mint:
 3. a hosszú távú vagy maradandó változás, ami olyan változást jelent, amely ésszerű időn belül természetes regeneráció útján nem áll helyre
 4. a mennyiségi vagy minőségi változások olyan mértéke, amely negatívan vagy kedvezőtlenül érinti a környezetet
- a környezet akár időszakos, akár állandó jelleggel történő valamely eleme által nyújtott szolgáltatás jelentős romlása vagy szolgáltató képességének elvesztése
1. az ember egészségre bármilyen mértékű negatív vagy kedvezőtlen hatás
 2. a parkok, természeti és más területek esztétikus, tudományos és szórakozásra alkalmas értéke.^[44]

A vizsgált fogalmak alapján a környezeti kár úgy határozható meg, mint a természetes környezetet érintő olyan kedvezőtlen változás, amely káros hatással van a természetes környezetre, a természetes erőforrásokra és az emberi egészségre.

Összegzés

A felelősség megállapításához szükséges a kár, mint tényállási elem bekövetkezése, a jogellenes vagy károkozó magatartás, a felróhatóság vagy betudhatóság, illetve a kár és a károkozó magatartás közötti okozati összefüggés.^[45] A környezeti kár fogalma tekintetében nincs egységesség, nincsen egy, általánosan elfogadott környezeti kárfogalom: másként jelenik meg az országok jogszabályaiban és a különböző környezeti elemeket érintő nemzetközi dokumentumokban. A környezeti kár definiálására leginkább egy-egy környezeti elemre vonatkozóan kerül sor nemzetközi szerződések útján. Bár hiányzik a környezeti kár általános fogalmának meghatározása, azonban úgy tűnik, hogy erre nincs szükség^[46], mivel a különböző nemzetközi szerződésekben megjelenő fogalmak elégségesnek bizonyulnak.

[1] Lamm Vanda: *A jelentős környezeti károkért való felelősség legújabb szabályozása az európai unió jogában*, Állam- és Jogtudomány 2001/3-4sz. 251-270.

- [2] Lal Kurukulasuriya, Nicholas A. Robinson: *Training Manual on International Environmental Law*, United Nations Environment Programme, UNEP/Earthprint, 2006, 51.
- [3] Bruhács János: *A nemzetközi környezetvédelmi jog néhány problémája*, Jogtudományi Közlöny, Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1985. Vol. 40. 679. – 684.
- [4] Draft Articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with Commentaries, 2001
http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_7_2001.pdf 152. 2. cikk b)
- [5] A Romániában található Nagybánya közelében működő bányavállalat (Aurul) ülepítő medencéjének gátja átszakadt, ezáltal jelentős mennyiségű, az arany kinyeréséhez használt magas ciántartalmú víz került a Tiszába.
- [6] Bruhács János, *A nemzetközi környezetvédelmi jog néhány problémája*, Jogtudományi Közlöny, Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1985. Vol. 40. 679-684.
- [7] Kecskés Gábor: *A környezeti károkért való felelősség a nemzetközi jogban*, Győr, 2012, 6.
- [8] Bándi Gyula: *Környezet Jog*, Szent István Társulat, 2011, 2.
- [9] Fodor László: *Környezetjog*, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014, 10-11.
- [10] Lásd Fodor, i. m. 11.
- [11] Marie-Louise Larsson: *The Law of Environmental Damage: Liability and Reparation*, Norstedts Tryckeri, Stockholm, 1999, 122.
- [12] Marie-Louise Larsson: *Legal Definitions of the Environment and of Environmental Damage*, Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957-2009,
<http://www.scandinavianlaw.se/pdf/38-7.pdf> (2019. 05. 01.)
- [13] Philippe Sands: *Principles of International Environmental Law I: Frameworks, Standards, and Implementation*, Manchester University Press, 1995, 629.
- [14] A környezetre veszélyes tevékenységek által okozott károkért való polgári jogi felelősségről szóló 1993-as luganói egyezmény (*1993 Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment*) 2. cikk 10. pont

[15] Lásd Lamm i. m. 251-270.

[16] Report of The United Nations Conference on the Human Environment Stockholm, 1972, 2. elv (Továbbiakban, Stockholmi Nyilatkozat)

[17] Csák Csilla: A környezeti károk tipológiája, Miskolci Jogi Szemle 7. évfolyam (2012) 2. szám 5.

[18] Csapó Orsolya: *A környezeti jogi felelősség határai* Phd. értekezés tézisei, Budapest, 2015, 6.

[19] Lásd Csapó i. m. 6.

[20] Biológiai Sokféleség Egyezmény (Convention on Biological Diversity) az ENSZ 1992-ben Rio de Janeiróban rendezett Környezet és Fejlődés Konferenciáján született meg. Az egyezmény alapelveket, feladatokat tartalmaz, és nemzetközi szinten foglal állást az ember és a természet egymásközi viszonyának meghatározásában.
(<http://www.biodiv.hu/convention/F1117799202>) (2016.06.20.)

[21] The Convention on Biological Diversity Year in Review 2008
<https://www.cbd.int/doc/reports/cbd-report-2008-en.pdf> (2019. 03. 13.)

[22] Tracísio Hardman Reis: *Compensation for Environmental Damages Under International Law: The Role of the International Judge*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2011., 63.

[23] Csák i. m. 6.

[24] u. o.

[25] u. o.

[26] Lásd Bruhács i. m. u. o.

[27] OECD, *Liability for Environmental Damage in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia (EECCA): Implementation of Good International Practices*, 2012, 11.

[28] OECD, *Liability for Environmental Damage in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia*

(EECCA): Implementation of Good International Practices, 2012, 11.

[29] 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól 4.§ 13. pont

[30] 31/1990. (II. 16.) MT Rendelet a sztratoszferikus ózonréteg védelméről szóló, Bécsben 1985. március 22. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről, 1. cikk, 2. pont

[31] Az éghajlatváltozás káros hatásai jelentik azokat a fizikai környezetben vagy élőhelyekben bekövetkező – az éghajlatváltozásból eredő – módosulásokat, melyeknek jelentős ártalmas hatásai vannak a természetes és mesterséges ökológiai rendszerek összetételére, ellenállóképességére és termékenységére, a társadalmi-gazdasági rendszerek működésére, illetve az emberi egészségre és jólétre.

<http://zbr.kormany.hu/download/b/72/00000/ENSZ%20%C3%89ghajlatv%C3%A1ltoz%C3%A1si%20Keretegyezm%C3%A9ny%20HUN.pdf> (2016.06.21.)

[32] ENSZ Tengerjogi Egyezmény 1982, (The 1982 UN Convention on the Law of the Sea) 1. cikk 4. pont

[33] 1991-ben Espoóban aláírt, az országhatáron áterjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló egyezmény 1. cikkének vii) pontja

[34] Szilágyi Szilvia: *A szennyező fizet elve a környezet védelmében*, Jog és felelősség – szimpózium a PPKE JÁK Jog- és Államtudományi Doktori Iskolájában, 2006. november, 5. OECD: Recommendation of the Council on Principles Concerning Transfrontier Pollution. C(74)224, OECD, 1974.

[35] Lásd Marie-Louise Larsson i. m. 124.

[36] Lásd Sands i. m. 632.

[37] Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK Irányelve a környezeti károk megelőzése és helyreállítása tekintetében a környezeti felelősségről, Unió Hivatalos Lapja, 2004.4.30. (Továbbiakban: Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK Irányelve), 2.cikk 1. pont

[38] „Nem tartoznak a védett fajokban és természetes élőhelyekben okozott károk fogalmába azok az előzetesen meghatározott kedvezőtlen hatások, amelyek olyan gazdasági szereplő tevékenységének a következményei, aki kifejezett engedélyt kapott az adott tevékenységre az illetékes hatóságoktól a 92/43/EGK irányelv 6. cikkének (3) és (4)

bekezdését vagy a 79/409/EGK irányelv 9. cikkét végrehajtó rendelkezésekkel, illetve a közösségi jogszabályok hatálya alá nem tartozó élőhely és faj esetében a természetvédelemről szóló nemzeti jogszabályok egyenértékű rendelkezéseivel összhangban.”

[39] Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK Irányelve 2.cikk 1. pont

[40] ENSZ 1972-ben létrehozta környezetvédelmi programját (UNEP) a Stockholmi Világkonferencia javaslatára. Célja, hogy elősegítse a nemzetközi együttműködést a nemzetközi környezetvédelem területén.

1994-ben felállítottak egy szakértői csoportot (Working Group of Experts on Liability and Compensation for Environmental Damage)

[41] Lásd Tracísio Hardman Reis, i. m. 64.

[42] Lásd Lal Kurukulasuriya, Nicholas A. Robinson i. m. 51.

[43] Lásd Lal Kurukulasuriya, Nicholas A. Robinson i. m. 53.

[44] UNEP, Draft guidelines for the development of national legislation on liability, response action and compensation for damage caused by activities dangerous to the environment, Guideline 3, Definitions, 2. és 3. bekezdés

file:///C:/Users/Reg%C5%91s%20Franciska/Downloads/K0842770%20GC-25-INF15-Add-3%20(1).pdf (2016. 06. 25.)

[45] Kecskés Gábor: *A környezeti károkért való felelősség a nemzetközi jogban*, Győr, 2012, 15.

[46] Lásd Kecskés i. m. 20.